

троль. Це дасть змогу встановити об'єктивні критерії. Об'єктивність критеріїв є однією з умов ефективної діяльності підприємства. Адже якщо критерії будуть нижчими, ніж у інших підприємств (конкурентів), це може знизити конкурентоспроможність продукції, яку виробляє підприємство. І навпаки, якщо критерії будуть значно завищені, то це може вплинути на клімат у колективі – постійне недовиконання плану не стимулюватиме працівників. Тому критерії повинні встановлюватись на такому рівні, щоб продукція (чи послуги) підприємства задовольняли передусім вимоги й бажання споживачів.

Висновки. Розроблення критеріїв здійснюється у процесі стратегічного планування, проте вони можуть коригуватись під час оперативного, відповідно до змін факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Першим етапом є визначення цілей підприємства та формування його стратегії. Для того, щоб розробити об'єктивні критерії, необхідно здійснити аналіз ринку та галузі, до якої належить підприємство загалом. Аналіз можна здійснити як ретроспективний, так і перспективний, це дасть змогу докладніше зрозуміти ситуацію на ринку, а також зробити прогноз на майбутнє. Крім цього, необхідно зібрати інформацію про можливих постачальників, існуючі підприємства на ринку: конкурентів і підприємств-сусідів.

Крім працівників відділу планування, до розробки критеріїв залучають і тих працівників, які беруть безпосередню участь у господарських операціях, процесах. Наприклад, для розробки фінансових критеріїв залучають працівників фінансового відділу, для технологічних критеріїв – технологічного відділу. Адже тільки той працівник, який знає увесь процес "зі середини", може оцінити реальність та об'єктивність встановлених критеріїв.

Крім цього, критерії встановлюються і для кожної ділянки, і для кожного підрозділу, і для підприємства загалом. Контроль за встановленням критеріїв для підприємства покладено на керівника підприємства, і він повинен брати участь у процесі їх розроблення. Щодо критеріїв по ділянці і по підрозділу, то тут залучаються працівники відповідних ділянок і підрозділів. Це можуть бути як самі бригадири та начальники відділів, так і призначені ними спеціалісти.

Розроблення критеріїв є трудомістким та важливим процесом. Критерії потрібні для того, щоб оцінити отриманий результат діяльності підприємства. Саме тому вони повинні охоплювати всі сфери діяльності. Наведена класифікація критеріїв системи поточного контролювання діяльності підприємств дає змогу менеджерам підприємств обирати ті критерії, з допомогою яких можна досягати поставлених цілей системи, що є зручною для застосування та дещо спрощує роботу менеджерів.

Література

1. Дідковська Л.Г. Менеджмент : навч. посібн. / Л.Г. Дідковська, П.Л. Гордієнко. – К. : Вид-во "Алерта", КНТ, 2007. – 516 с.
2. Діденко В.М. Менеджмент : підручник / В.М. Діденко. – К. : Вид-во "Кондор", 2008. – 584 с.
3. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури : пер. с англ. – М. : Изд-во "Дело", 1992. – 702 с.

4. Мошек Г.С. Менеджмент : навч. посібн. / Г.С. Мошек, Ю.В. Поканевич, А.С. Соломко, А.В. Семенчик / за ред. Г.С. Мошека. – К. : Вид-во "Кондор", 2009. – 392 с.
5. Пилипенко А.А. Менеджмент : підручник / А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко, І.П. Оленко – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 456 с.
6. Прокушев Е.Ф. Менеджмент первичного уровня / Е.Ф. Прокушев. – М. : Изд. Дом "Дашков и К", 1999. – 320 с.
7. Пушкар Р.М. Менеджмент: теория та практика : підручник / Р.М. Пушкар, Н.П. Тарнавська. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш", 2003. – 490 с.
8. Хачванкян В.В. Менеджмент предприятия : учебн. пособ. / В.В. Хачванкян. – К. : Тов-во "Знання", 2005. – 422 с.
9. Хомяков В.І. Менеджмент підприємства / В.І. Хомяков. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Кондор", 2005. – 434 с.
10. Шегда А.В. Менеджмент : навч. посібн. / А.В. Шегда. – К. : Тов-во "Знання", КОО, 2002. – 583 с. – (Вища освіта XXI століття).
11. Robert N. Anthony. Management control systems / Robert N. Anthony, Vijay Govindarajan. – N-Y : McGraw-Hill/Irwin, 2004. – 126 p.

Пецкович М.Д. Критерии системы текущего контроля деятельности предприятий

Определена роль критериев в процессе исполнения текущего контролирования. Рассмотрены, выделены и систематизированы критерии текущего контролирования деятельности предприятия. Дана характеристика каждому из видов критериев по ряду классификационных признаков.

Ключевые слова: контроль, система текущего контролирования, критерии контроля, классификация критериев системы текущего контролирования.

Petskovich M.D. Criteria of current control system of enterprises activity

The role of criteria in the implementation of current control is defined. The criteria of current control of enterprises activity are considered, singled out and systematized. Each of the type of criteria for a number of classifications is characterized.

Keywords: control, current control system, criteria of control, classification of criteria of current control system.

УДК 330:351.84:369 (477)

Ст. викл. Л.М. Прокопишин-Рашкевич,
канд. екон. наук; асист. О.Л. Зарицька, канд. екон. наук;
асист. В.Я. Карковська, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто питання розвитку соціальної сфери національної економіки, проаналізовано частку соціальної складової ВВП, виокремлено складові соціальної сфери національної економіки, досліджено соціальну спрямованість підприємницької діяльності.

Ключові слова: соціальна сфера національної економіки, інновації, конкурентоспроможність, соціальні відрахування, соціальна складова фінансових і нефінансових корпорацій ВВП.

Постановка проблеми. Поширення глобалізаційних процесів світової економіки призводить до посилення впливу зовнішніх факторів на розвиток національної економіки, зокрема на її соціальну сферу. Цей процес, на сьогодні, є основною складовою національних економік, оскільки дедалі більше впроваджуються світові технології. Розвиток науки і високих технологій посилюють роль наукових знань. У світі спостерігається тенденція до

зниження частки видобувної промисловості та зростання частки соціальної сфери національної економіки. На сьогодні Україні необхідно вийти на якісно новий рівень у світових інтеграційних процесах, а це можливо завдяки високотехнологічному виробництву із значною часткою наукової продукції та скороченню виробництва неконкурентоспроможної продукції [3, 4]. Активізація інновацій у соціальному розвитку можлива за рахунок подолання таких важливих проблем, як:

- низька частка ресурсів, необхідних для проведення фундаментальних та прикладних досліджень;
- недостатня кількість коштів, необхідних для здійснення науково-дослідних робіт за напрямками діяльності підприємств, що має вагомий вплив на інноваційну активність підприємств;
- низький рівень інфраструктури, що забезпечує підтримку інноваційної діяльності підприємств;
- низький рівень взаємозв'язку між можливостями та потребами національної економіки та науковим потенціалом;
- незначна інвестиційна привабливість соціальної спрямованості підприємницької діяльності тощо.

Метою роботи є дослідження соціальної складової національної економіки.

Результати дослідження. В розвинених країнах у соціальну сферу економіки зосереджено 70-80 % ВВП [5]. В Україні найбільша частка соціальної складової національної економіки спрямована на надання соціальних допомоги, пілг тощо, які забезпечують функціонування, насамперед, населення. Проте незначна частка соціальної сфери підприємницької діяльності не дає повною мірою розвивати та використовувати високі технології (табл. 1). Розрізняють такі напрями реалізації соціальної сфери національної економіки:

- активний напрям (соціальна політика слугує основою для утвердження економічної незалежності людини). Активність забезпечується всебічною державною підтримкою потенційно активних членів суспільства, створенням сприятливих умов для їхньої соціально-економічної діяльності;
- пасивний напрям (соціальна політика слугує лише на рівні державної благодійності, призводить до зростання інфляційних процесів, утвердження в суспільстві настроїв утримання, зниження ділової активності населення).

Табл. 1. Соціальні складові фінансових і нефінансових корпорацій ВВП за 2005-2009 рр. [6]

Показник	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
ВВП, млн грн	441452,0	544153,0	720731,0	948256,0	913345,0
Соціальна складова (фінансових, нефінансових корпорацій), млн грн	16875,0	20066,0	32472,0	35971,0	40889,0
Частка соціальної складової у ВВП, %	3,8	3,7	4,5	3,8	4,5

Аналіз статистичних даних свідчить, що частка соціальної сфери фінансових і нефінансових корпорацій ВВП є незначною. Чим вища частка соціальної сфери у ВВП, тим вищим є індекс людського розвитку. Україна

значно відстає від розвинених країн за індексом людського розвитку, хоча беручи до уваги макроекономічну ситуацію в Україні можна говорити проте, що дана ситуація змінюється на краще [5]. Однак залишається багато невирішених проблем, які не сприяють розвитку цього процесу. Аналізуючи соціальну сферу національної економіки доцільним є детальніше приділити увагу підприємствам за видами економічної діяльності (табл. 2).

Табл. 2. Відрахування на соціальні заходи за видами економічної діяльності за 2008-2011 рр. [6]

Показники	Відрахування на соціальні заходи							
	Роки							
	2008		2009		2010		2011	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2017,1	4,1	296,0	9,6	3176,5	4,5	485,5	9,1
Промисловість	29352,6	3,4	19080,7	3,9	33664,3	3,3	26788,2	3,1
Будівництво	4223,7	3,4	1359,6	3,8	2763,2	3,2	1620,8	3,4
Торгівля	7727,4	0,5	3550,2	0,6	8137,9	0,6	5094,3	0,5
Діяльність готелів та ресторанів	782,3	6,6	466,4	6,7	828,2	6,1	604,1	7,2
Діяльність транспорту та зв'язку	9933,6	6,3	6928,7	7,0	11491,5	6,2	8819,3	6,2
Фінансова діяльність	912,0	0,7	379,9	0,7	924,3	0,6	474,4	0,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам	5786,1	3,6	2858,9	3,2	6599,8	3,1	3803,9	3,1
Освіта	224,9	13,5	138,6	13,9	223,5	12,7	161,1	15,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	491,9	9,1	331,6	9,1	616,1	9,0	451,3	9,5
Діяльність у сфері культури та спорту	1315,0	7,2	863,0	7,1	1519,2	6,9	1122,1	7,3
Усього	62795,5	2,2	36272,6	2,5	69978,8	2,1	49442,4	2,2

Найбільша частка відрахувань на соціальні заходи належить освіті, оскільки освіта є передумовою економічного зростання держави. Загалом, аналізуючи відрахування на соціальні заходи як частку операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг), то тенденція останніх років свідчить про незначний рівень відрахувань (2,25 % від операційних витрат з реалізованої продукції). Найвищий рівень відрахувань на соціальні заходи припадає на 2009 р. та 2011 р.

Соціальну сферу діяльності підприємств поділяють на два напрями:

- роль підприємств зводиться до використання енергії, сировини і ресурсів і спрямована на збільшення прибутку за умови, що підприємства дотримуються правил і норм (сплачують податки, беруть участь у відкритій конкурентній боротьбі тощо);
- підприємства несуть відповідальність перед суспільством, в якому функціонують, крім і понад забезпечення ефективності, зайнятості, прибутку і законності, вони повинні направляти частину своїх ресурсів і зусиль для вирішення соціальних проблем, спрямовувати кошти на користь і вдосконалення суспільства.

Всі комерційні підприємства мають за мету одержання прибутку. Використання соціальних заходів в підприємницькій діяльності дасть змогу звернути увагу суспільства на підприємство, його діяльність та продукцію [3,

1]. Тобто, для підприємств прибуток повертається у вигляді збільшення вартості підприємства, зростання частки споживачів, підвищення ефективності праці працівників, зростання конкурентних переваг тощо. Соціальна складова підприємницької діяльності реалізується за такими напрямками:

- зовнішній: (дотримання вимог, норм та стандартів суспільства, медична сфера, благодійність, спонсорська допомога, підтримка освітніх та культурних заходів, розроблення новітніх технологій);
- внутрішній: (внутрішній соціально-етичний клімат, моральне стимулювання колективу, забезпечення відповідного рівня здоров'я персоналу, умови праці та рівень безпеки, створення творчих умов для формування відповідних знань, професійна підготовка, заохочення працівників тощо).

Для формування соціально орієнтованих підприємств важливого значення набуває ресурсний потенціал та ефективне управління, що вимагає ефективного управлінського впливу, забезпечення інтегративності системи, розвитку комунікативності у системі взаємовідносин керівної та керованої системи [4]. При дослідженні соціальної сфери діяльності підприємства обов'язковим є врахування особливостей зовнішнього середовища, що має вплив на адаптивність підприємства. Для національної економіки важливим є визначення і розмежування певних особливостей, які мають вагомий вплив на соціальну сферу (рис.).

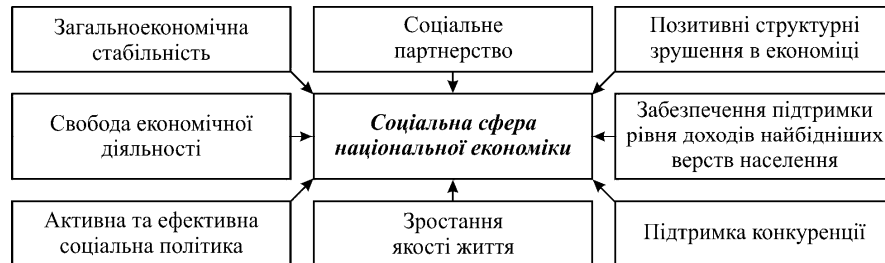

Рис. Складові соціальної сфери національної економіки

Успішний розвиток національної економіки можливий лише на основі соціальної стабільності. Виникнення суперечностей між соціальними групами негативно впливають на економічні рішення. Це стосується взаємовідносин між роботодавцями та найманими працівниками. Держава повинна втручатись в питання найму та оплати праці, якщо ці суб'єкти економіки країни неспроможні узгодити їх між собою.

Наявність страйків на підприємстві негативно впливає на його діяльність, свідченням цього є статистична інформація (табл. 3). Така ситуація спричиняє втрати робочого часу. Важливим елементом управління трудовим колективом є забезпечення соціального захисту працівників підприємства, реалізація ідей соціальної справедливості у межах підприємства, задоволення більш широкого кола потреб, ніж просто матеріальне забезпечення.

Соціальний захист трудового колективу дає змогу підприємству стати колективним членом співтовариства, продемонструвати розуміння соціальної відповідальності, прагнення гнучко реагувати на різноманітні потреби праців-

ників, забезпечуючи цим самим атмосферу співробітництва, взаєморозуміння, що є основою ефективної взаємодії на підприємстві. Звичайно, не у всіх і не завжди підприємство може забезпечити потреби своїх співробітників, але прагнення до цього і реалізація цього прагнення високо цінується колективом і викликає позитивне ставлення до підприємства і його керівництва. Так, кадрова політика, елементом якої є соціальний захист трудового колективу, є показником внутрішньої етики підприємства, що становить його імідж [2].

Табл. 3. Страйки та їх наслідки за окремими видами економічної діяльності за 2008-2010 рр. [6]

Види економічної діяльності	Роки		
	2008	2009	2010
<i>Кількість підприємств та організацій, на яких відбулись страйки</i>			
Промисловість	–	1	1
Будівництво	1	2	1
Діяльність транспорту та зв'язку	–	1	1
Всього	1	4	3
<i>Кількість працівників, які брали участь у страйках, тис. осіб</i>			
Промисловість	–	0,1	0,3
Будівництво	0,4	0,2	0,2
Діяльність транспорту та зв'язку	–	–	0,3
Всього	0,4	0,3	0,8
<i>Кількість невідпрацьованих годин у середньому на одного страйкуючого</i>			
Промисловість	–	357	32
Будівництво	465	1143	899
Діяльність транспорту та зв'язку	–	40	133
Всього	465	828	255

Соціальне партнерство є специфічною формою соціальних відносин між трьома суб'єктами ринкової економіки: державою, найманими працівниками та роботодавцями. Основні положення соціального партнерства відображені в законодавчих актах. Сторонами соціального партнерства виступають первинні носії прав та інтересів найманих працівників і власників засобів виробництва. Профспілкові комітети, ради, об'єднання роботодавців, органи виконавчої влади та місцеве самоврядування реалізують делеговані їм повноваження і виступають сторонами переговорів, сторонами колективної угоди (колективного договору), сторонами колективної трудової суперечки або конфлікту. Соціальне партнерство, що базується на основі відповідної законодавчої бази, чітких принципах, балансі інтересів усіх сторін партнерства, значною мірою сприяє економічному розвитку держави, досягненню злагоди і соціального миру в суспільстві.

Висновки. У перспективі потребує активізації не тільки соціальна сфера національної економіки, а й ринкова, що неможливо без нормального функціонування внутрішнього товарного та фінансового ринків, без виходу на більш високий рівень капіталізації підприємств і кредитних організацій, які є основними учасниками економічної системи країни.

Література

1. Богатко А.Н. Система управления развитием предприятия (СУРП) / А.Н. Богатко. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2001. – 240 с.
2. Пилипенко В.Е. Социальная регуляция трудового поведения (социологический анализ) / В.Е. Пилипенко. – К. : Вид-во "Право", 1993. – 294 с.
3. Соціальні і екологічні складові ділової репутації підприємства : монографія / О.В. Родіонов. – Луганськ : Вид-во "Ноулдж", 2009. – 234 с.
4. Сімченко Н.О. Соціально орієнтовані системи управління підприємствами : монографія / Н.О. Сімченко. – К. : ТОВ "ДКС центр", 2010. – 340 с.
5. Новіков В.М. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід : монографія / В.М. Новіков, Н.П. Сітнікова, Л.А. Мусіна, В.В. Семенов / за ред. д-р екон. наук проф. В.М. Новікова. – НАН України. Ін-т економіки НАНУ. 2003. – 253 с.
6. Держком. статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Прокопишин-Рашикевич Л.М., Зарицкая О.Л., Карковская В.Я. Особенности социальной составляющей национальной экономики

Рассмотрены вопросы развития социальной сферы национальной экономики, проанализирована доля социальной составляющей ВВП, выделены составляющие социальной сферы национальной экономики, исследована социальная направленность предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: социальная сфера национальной экономики, инновации, конкурентоспособность, социальные отчисления, социальная составляющая финансовых и нефинансовых корпораций ВВП.

Prokopushun-Rashkevich L.M., Zarucka O.L., Karkovska V.Ya. Features of social component of the national economy

The question of social development of the national economy, the share of social analysis component of GDP, singled out the components of the social sphere of the national economy, explored the social orientation of business.

Keywords: social sphere of the national economy, innovation, competitiveness, social contributions, social component of financial and nonfinancial corporations GDP.

УДК 65.011.12

Зав. відділенням Т.В. Смиковчук –

Коломийський політехнічний коледж НУ "Львівська політехніка"

СУТНІСТЬ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано підходи науковців до розкриття сутності процесу реструктуризації підприємств. Запропоновано авторське тлумачення категорії реструктуризації. Зроблено висновки щодо взаємозв'язку понять "реструктуризація", "реорганізація", "трансформація" та "реінжиніринг".

Ключові слова: реструктуризація, реорганізація, трансформація, реінжиніринг.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні термін "реструктуризація" широко застосовують на практиці та у наукових дослідженнях для характеристики комплексних змін на рівні економіки держави, галузей та окремих суб'єктів господарювання. Появу економічної категорії реструктуризації пов'язують із активізацією процесів реформування підприємств, спрямованих на підвищення ефективності їх діяльності, на початку 30-х років XX ст. у США, Франції, Німеччині та інших розвинених країнах [1]. Однак найбільшого поширення термін "реструктуризація" у сучасному його розумінні набув у 80-х роках минулого століття. Цьому сприяли поши-

рення реформування компаній у країнах Західної Європи, а також необхідність перебудови діяльності підприємств країн Центральної та Східної Європи у зв'язку з переходом до ринкових умов господарювання [1]. Однак, незважаючи на тривалий період застосування поняття реструктуризації, і досі серед науковців існують суперечності щодо трактування сутності цього поняття, а також його взаємозв'язку з суміжними категоріями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу особливостям процесу реструктуризації приділяли у 80-х роках минулого століття, коли активізувалися реструктуризаційні зміни на підприємствах. Сутність поняття реструктуризації на той час розкривалася у працях таких науковців, як М. Портер, Т. Пітерс, А. Стрікланд, А. Томсон, М. Хаммер та інші. На сьогодні проблематику трансформаційних процесів на підприємствах також досліджує чимало науковців, серед них: М. Аїстова, М. Білик, І. Карпунь, Ж. Крисько, І. Мазур, С. Сковчиляс, В. Шапіро та інші. Це призвело до виникнення низки сучасних тлумачень поняття реструктуризації та суміжних цьому процесу категорій. Однак існуючим напрацюванням в сфері розкриття змісту реструктуризації підприємств характерна різноспрямованість, відсутність універсального підходу. Це ускладнює розуміння сутності реструктуризаційних процесів.

Мета дослідження – уточнити визначення поняття реструктуризації підприємств, а також встановлення взаємозв'язку понять "реструктуризація", "реорганізація", "трансформація" та "реінжиніринг".

Основний матеріал дослідження. Огляд літературних джерел засвідчив існування близьких за змістом понять, які потребують ідентифікації сутнісної відмінності між ними. Це такі поняття, як "реструктуризація", "реорганізація", "трансформація", "реінжиніринг". Найбільшого поширення у літературі під час опису перетворень у діяльності підприємства набув термін "реструктуризація". Значна кількість науковців подає власне бачення сутності цього поняття. Разом з тим, відсутній універсальний підхід до тлумачення цього терміна.

Аналіз існуючих визначень реструктуризації дав змогу дійти висновку, що для формування повного уявлення про економічну сутність категорії реструктуризації підприємства її визначення повинно включати такі елементи: зміст явища реструктуризації; його перспективна спрямованість (очікувані результати); обумовлювальні чинники. Вивчення існуючих трактувань показало, що вони містять дещо різнопланові бачення в рамках одного або кількох із виділених нами структурних елементів визначення поняття реструктуризації. З огляду на це, проведемо аналіз підходів науковців до трактування поняття реструктуризації підприємств стосовно кожного з виділених елементів. Говорячи про зміст явища реструктуризації, зауважимо, що найбільшого поширення у літературі набуло його трактування як процесу здійснення організаційно-економічних, техніко-технологічних, правових і фінансових заходів, спрямованих на адаптацію підприємства до змін середовища. При цьому, зазвичай, природа таких заходів не конкретизується. У подібному контексті зміст реструктуризації розкривається у визначеннях таких авторів, як С. Ско-